

GİRESUN'DA BAKIRCILIK

COPPERSMITH IN GİRESUN

МЕДНИК В ГИРЕСУНЕ

Dr. Gazanfer İLTAR* - Dr. Sevinç EREN**

ÖZET

Giresun'da bulunan zengin bakır madenleri, 19. ve 20. yüzyılda yabancı uyruklu kişi ya da Osmanlı Devleti vatandaşı gayrimüslimlere, işletilmesi için imtiyaz olarak verilmiştir. Madenlerden çıkarılan bakır cevheri "kalhane" denilen tesislerde işlenerek külçe haline getirilmiş ve çevre illerle birlikte yurt dışına gönderilmiştir. Bölgedeki hammadde zenginliği, bakırcılık sanatının gelişmesine zemin hazırlamış, bu bağlamda çok sayıda usta, mesleğe yönelmiştir. İl merkezindeki Kazancılar Çarşısı'nda kümelenen bakırcı esnafı, bilindik ürünlerin dışında Giresun İbriği, Giresun Tavası, Fındık Mangalı gibi sanat değeri taşıyan kap-kacaklar üreterek meslekte fark yaratmıştır. Günümüzde bakıra olan talebin azalmasıyla, bu sanat dalı yok olmaya yüz tutmuş; sayısı onlarca olan esnaftan sadece bir tanesi kalmıştır. Bu araştırma, Giresun'da bakır madenleri, bakırcılık, bakırcı esnafı ve Giresun İbriği'nin yapım aşamaları gibi konuları içermektedir.

Anahtar Kelimeler:

Giresun, El Sanatı, Bakır, Bakırcılık, İbrik.

ABSTRACT

In this study, subjects as Copper mines in Giresun, coppersmith and copper tradesmen and the process of Giresun ewer have been included. According to the archive records; it has been understood that there were rich copper mines and they were operated by foreigners. The copper jewels have been marketed to inner and foreign market after being processed in the establishments called "kalhane". Rich stocks made it possible to have a developed copper art in Giresun. In the street known as Kazancılar Street, there were many copper artisans. There were many ewers and frying pans in Giresun style. There is only one artisan left dealing with this art. The copper art are on the verge of disappearing.

Key Words:

Giresun, Handcrafts, Copper, Coppersmith, Ewer.

* Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü – Giresun / TÜRKİYE

** Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü – Erzurum / TÜRKİYE

РЕЗЮМЕ

Богатые медные рудники, находящиеся в Гиресуне, являются привилегией для работы иностранцев или немусульман, которые были гражданами Османской империи в 19-ом и 20-м веках. Медные руды из шахты, обработанные на заводах назывались «калхане» и превращались в слитки и отправлялись за границу, наряду с экологическими продуктами. Богатство сырья в регионе обеспечивали работой медников, В этом контексте многие мастера проявляли интерес к профессии. В центре города находился медники-ремесленники, которые входили в состав кластера на базаре «Казанджылар» и создавали посуду, отличающуюся от других производителей в этой профессии. Например: кувшин Гиресуна, пан Гиресуна, барбекю Фундук и другие продукты. Сегодня, в связи с сокращением спроса на медь, это искусство постепенно разрушается и остался только один из многих ремесленников. В данной статье рассмотрены этапы строительства посуды, такие как: медные рудники, медник, медник- ремесленник и кувшин Гиресуна в Гиресуне.

Ключевые Слова:

Гиресун, ремесленный, медь, медник, кувшин

Giriş:

Bakır, insanın doğada keşfettiği ve kullandığı ilk metaldir. Bu bağlamda bakırcılık, dünyada bilinen en eski el sanatı olarak kabul edilir. Değişik müzelerde yer alan ve özellikle Çatalhöyük, Çayönü, Hacılar gibi neolitik yerleşmelerdeki kazılardan elde edilen bakır buluntular, bu savı doğrular niteliktedir. Bahis konusu buluntular, düzenlenen envanter fişlerine göre MÖ. 7 bin yıllarına aittir. Araştırmamız ise Anadolu'da madencilik faaliyetinin en yoğun olduğu 19. yüzyıl sonrasını kapsamaktadır. Giresun'daki bakır madenleri, Kazancılar Çarşısı'nda icra edilen bakırcılık mesleği, bakırcılıkta kullanılan araç-gereçler, dövme bakırcılık tekniği gibi konularda tespitler yapılmaya çalışılacaktır.

Giresun'da bakırdan yapılmış en önemli eşyaların başında, ibrik, tava ve mangal gelir. Bu üç ürün, kendine özgü nitelikleri ile Doğu Karadeniz Bölgesinde Giresun ön adı ile anılır. Sap ve kapak tutamağı pirinç dökümden yapılan dövme bakır ibrikler, "Bakır Giresun İbriği"; alüminyum kapağı ve köşeli kenarı sayesinde pişirme ve çevirme işleminde diğer tavalara göre kolaylık sağlayan balık tavaları "Giresun Tavası"; kış aylarında ısınma amacıyla kullanılan ve hemen her dükkânda bulunan mangal "Fındık Mangalı" olarak anılmaktadır. Bu üç ürünün dışında güğüm, tencere, kazan, tepsi, sini, tas, tabak, maşrapa, helke, süzgeç, kevgir vb. eşyalar yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bakır eşyaların bu kadar çok tercih edilmesini, bölgede yer alan bakır madenlerine bağlı hammadde zenginliği ile açıklamak mümkündür.

Giresun'daki madenler konusu üzerine yazılmış üç adet makale bulunmaktadır. Oktay Karaman'ın yazdığı "Giresun ile Çevresindeki Madenler ve Maden İşletmeciliği"; Mehmet Beşirli'nin yazdığı "Tirebolu Kazası Harkköy Köyü Kükürtlü Bakır Madeni'nin İhalesi, 1913", Mustafa Altunbay tarafından kaleme alınan "XVIII. Yüzyılda Espiye Madenleri" isimli makaleler, Giresun'daki madenler ve maden işletmeleri konuları üzerine arşiv kayıtlarında yer alan yazışmalar temel alınarak hazırlanmıştır. Giresun'daki bakırcılık zanaatı üzerine yapılmış herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Oktay Belli ve Günday Kayaoğlu tarafından kaleme alınan "Anadolu'da Türk Bakırcılık Sanatının Gelişimi" isimli kitabın, Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki bakırcılık ile ilgili bölümünde, sadece bir tane Giresun İbrığinin fotoğrafına yer verilmiştir. Tarafımızca hazırlanan "Giresun'da Bakırcılık" isimli bu çalışma, Giresun'daki bakırcılık zanaatı üzerine doğrudan kaleme alınan ilk yayın özelliği taşımaktadır. Ayrıca Giresun madenlerinin gösterir dört adet harita, yayın sonuna eklenmiştir.

Giresun'daki Bakır Madenleri:

Avrupa'da madencilik alanındaki gelişmelere paralel olarak Giresun ve çevresinde de önemli faaliyetler olmuştur. 19 yüzyılın sonlarına doğru Giresun madenleri hakkında keşif yapmak amacıyla Almanya ve Belçika gibi ülkelerden çok sayıda kişinin şehre geldiği, buradaki madenlerin büyük çoğunluğunun yabancı uyruklu kişilere ya da Osmanlı Devleti'nin vatandaşı gayrimüslimlere imtiyaz olarak verildiği arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır. Örneğin, Giresun Akköy Nahiyesinde yer alan madenlerin işletmesi Kirkor Yakutciyan'a (BOA., İMV, No: 7/51-52, 21 Rebiülahir 1303), Keşap nahiyesindeki bazı madenlerin işletmesi Yunanistan vatandaşı Leonidas'a (BOA., İMV, No: 30/63 23 Recep 1305), Piraziz Nahiyesi Abdalsuyu Mevkiindeki madenin işletmesi Amerika Cumhuriyeti ve İngiliz Devleti Vatandaşlarından Corci Pracivani ve Lakonet'e (BOA., DUİT, No: 17-3/12, 29 Rebiülahir 1336/11 Şubat 1918) verilmiştir.

1874 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesinde Tirebolu'nun Ağalık, İsrail, Görele'nin Cimide, İsalı, Karaburun, Akköy, Kozoran, Kuzca, Şadı ve Karaburun Köylerinde zengin bakır madeninin olduğu kayıtlıdır (Emiroğlu 1995: 100-101). Yine 1893 tarihli Vilayeti Salnamesinde, Tirebolu'nun Ağalık, Kırılık, Kızılkaya, Lahnas, Karaerik, Silve, Karakaya, Sile ve Oğurca'da bakır madenlerinin olduğu, Harkköy'de ise kükürtlü bakır madeninin bulunduğu belirtilmektedir (Beşirli 2000: 392). 1871 tarihli salnamede, Görele Nahiyesine tabi Çimide Karyesinde yer alan üç adet bakır madeninden çıkarılan cevherin çoğunlukla Avrupa'ya naklolunduğu, bir kısmının nahiyede, Trabzon ve Karahisar taraflarında satıldığı kayıtlıdır (Emiroğlu 1993: 126).

Giresun Ticaret ve Sanayi Odasının 1923-1933 yıllarını kapsayan kayıtlarına göre Giresun'da yer alan bakır madenleri şunlardır: (GTSO 1933: 245-257)

Giresun Merkez: Elmalı Kızıl, Elmalı Toprak, Bozat, Çivriz, Kuşkaya, Geçit, Bayramşah, İnece, Yomrahisar.

Görel: Eseli, Kelte (Gelete), Cimide, Kırlak.

Tirebolu: Dikence, Taflancık, Kızılelma, Danişman, Bada, Boynuyoğun, Dikmen, Sinanlı, Avcılı, Sınır, Yazlık, Köseler, Espiye, Güce, Adabük, Çeğel, Manastır, Sakarya.

Espiye İlçesi, özellikle gümüş madeni bakımından zengin yataklara sahip olup, bölgenin 18. yüzyıldaki gümüş ihtiyacının tamamı neredeyse buradan karşılanmaktaydı (Altunbay 2007: 106-107).

Madenlerden çıkarılan cevher, *kalhane* denilen tesislerde işlenmekteydi. Bakır cevheri, odun kömürüyle birlikte ocakta körük yardımıyla eritilmekte ve kalıplara dökülmekteydi (Belli-Kayaoğlu 1993: 168). Örneğin, Şebinkarahisar Sancağı'na bağlı Lice Mevkiindeki simli kurşun madeni sahiplerinden Abraham Todor, madenden çıkaracağı cevherin işlenmesi için Giresun dâhilinde Uzundere Köyü'ndeki bir araziyi uygun görmüş ve arazi sahibi olan Osmanlı vatandaşı Todoroğlu Vasil'e müracaat etmiştir. Vasil'in isteği üzerine Maden İdaresi tarafından tanzim olunan ruhsatname, maden nizamnamesinin ilgili maddelerine uygun görüldüğünden, Şurayı Devletçe açılmasına izin verilmiştir. Yine bu kalhane için Todor Oğlu Vasil, devlete yıllık 40 kuruş kira verecekti (Karaman 2003: 68). On maddelik ruhsatnamede, *tesisin, çevreye zarar vermemesi, değirmenlerin çalışmasına engel olmaması, atık suyun içme suyuna karıştırılmaması, odun ve kömür ihtiyacının çevre köylerden sağlanması* (BOA, İ.Ş.D., No: 975,5 Şubat 1872) gibi çevresel tedbirlerin ön plana çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Bu kalhanenin bacası, günümüze kadar sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Günümüzde güğüm ve ibrik imalatında kullanılan bakır madeni, külçe şeklinde Samsun'dan satın alınmaktadır. Külçe bakır, Giresun merkezde yer alan Mustafa Dumanoğlu isimli şahsa ait fabrikada bakırcıların ihtiyaçlarına göre levha haline getirilerek atölyelere pazarlanmaktadır. Bahis konusu fabrika Giresun'da tek olup, yaklaşık 60 yıldır faaliyet göstermektedir.

Kazancılar Çarşısı ve Bakırcı Esnafı:

Giresun'da bakırcı esnafının bir arada bulunduğu *Kazancılar Çarşısı*, Sultan Selim Mahallesinde yer almaktadır. Bu bölgenin ismi 1486 ve 1515 tarihli tahrir defterlerinde Hüdavendigâr Camisi ve mahalli olarak anılmaktadır. (BOA, TTD, nr. 52, s. 387.; BOA, TTD, nr. 52, s. 760) Hüdavendigâr'dan kasıt, 2. Bayezid'in büyük oğlu Şehzade Abdullah'tır. Bu cami, ileriki yıllarda Yavuz

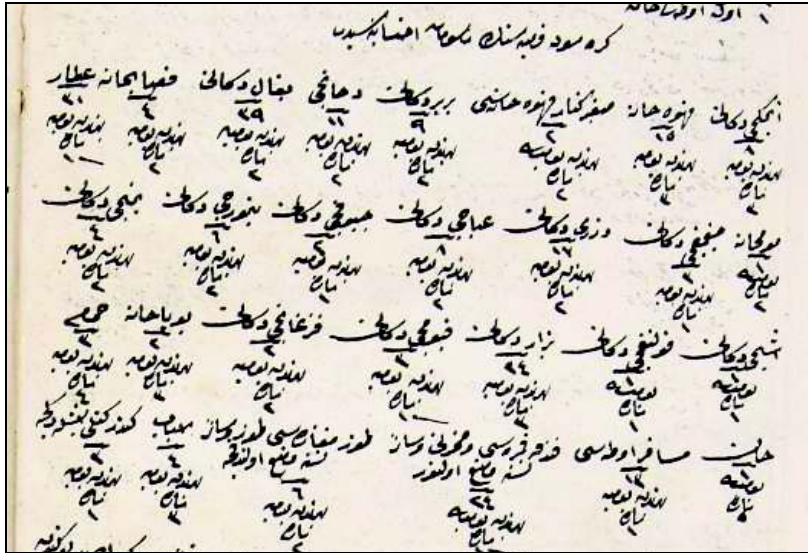
Sultan Selim tarafından yeniden inşa ettirildiği için bulunduğu mahalle ile birlikte Sultan Selim adıyla anılmaya başlamıştır. (Fatsa 2010: 19)

Kazancılar Çarşısının, eğim nedeni ile yer yer merdiven şeklinde düzenlendiği, o yıllara ait fotoğraflarda görülmektedir. Sokakta, 1964 yılında gerçekleştirilen düzenleme ile merdivenler kaldırılmış ve zemin Arnavut kaldırımı şeklinde döşenmiştir. Giresun Belediyesinin o dönemki Belediye Mühendisi (Fen ve İmar Müdürü) olan Uğur Karaibrahim'in ifadesine göre döşemede kullanılan taş malzeme, Armelit Dağı Eteklerinde yer alan Hacımahmutlu Köyü'ndeki ocaklardan getirilmiştir.

Kazancılar Yokuşu

Sultan Selim Mahallesi'nin Atapark, Giresun Belediye Binası ve Osmanağa Meydanı arasında kalan bölgesi, 19. yüzyılda Giresun şehrinin çarşı merkezi konumundaydı. Bu alanda Yağcılar Arastası, Çapulacılar Arastası gibi arastalarla birlikte han, mağaza, fındık içhanesi gibi çok sayıda ticaret yapısı yer almaktaydı. Buralarda faaliyet gösteren esnaf ve ödeyecekleri vergi miktarı, 5 Temmuz 1834 tarihli rüsumat defterinde belirlenmiş olup bakırcılar 'kazancı dükkânı' adıyla kaydedilmiştir. Yaklaşık 50 civarında meslek gurubunun zikredildiği listede; *ekmekçi dükkânı, kahvehane, berber dükkânı, bakkal dükkânı, duhancı, kasaphane, attar, mumhane, terzi dükkânı, abacı dükkânı, kazgan dükkânı, boyahane, misafirhane, fındık kırıcısı, hamam, han* gibi meslekler görülür. (BOA, MAD, d, nr. 10115).

Rüsumat Defterinde Giresun Esnafının Ödeyeceği Vergi Miktarı

Giresun esnafın kümelendiği çarşı merkezinin tarihi dokusu, büyük oranda bozulmuş olsa da bazı sokak isimleri (Çapulcular Sokak, Eski Yağcılar Sokak, Kazancılar Sokak, Köprülü Han Sokak) ve bazı ticaret yapıları günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bakırcı esnafının merkezi olan Kazancılar Çarşısının, 5-6 metre genişliğinde bir sokak olduğu, sokağın her iki tarafında ahşaptan, iki katlı evlerin yer aldığı, bu evlerin alt katlarının dükkân üst katlarının konut olarak kullanıldığı, eski Giresun fotoğraflarında görülmektedir. (Işık 2011: 148-211)

Cumhuriyetin ilk yıllarında Giresun'un sanat ve ticaret hayatında önemli yer tutan Rumların, nüfus mübadelesi neticesinde Yunanistan'a göç etmeleri üzerine Giresun'da iş hayatı bir süre sarsıntı geçirmiştir. Öyle ki iş gördürecek marangoz, sobacı, bakırcı, demirci, kalaycı vb. bulmakta güçlük çekilmiştir (Işık 2011: 148). O dönemde çarşı esnafı genellikle Rum ustalardan oluşmaktaydı. Osmanlı döneminde pek çok yerde olduğu gibi Giresun'da da Türklerin garsonluk, berberlik, bakırcılık, kalaycılık vb. mesleklerde çalışması halk arasında hoş karşılanılmıyordu. Nitekim Damcıoğullarından Ali Kalfa'nın bir Rum ustasının yanına çırak verilmesi, o tarihlerde halk arasında çok konuşulmuştu (1928 Doğumlu Ayakkabıcı Nazım Birleş İfadesi).

Geçiş döneminde, ihtisaslaşma olmaksızın herkes her şeyi yapmaya çalışıyordu. Nitekim 23 Aralık 1926 tarihli Yeşil Giresun Gazetesine verilen ilanda, Telefoncu Mehmet Hulusi'nin gramofon, zil, telefon ve gaz ocağı tamir ettiğine dair bir reklam verilmişti. Giresun Ticaret ve Sanayi Odası kayıtlarında, Giresun'da 1926 yılında faaliyet gösteren eczacı, elbiseci, ihracat, bezzaziye, zahireci, hırdavatçı züccaciyeci fındık kırıcı, sigortacı gibi ticari firma ve kuruluş

sahiplerinden bazılarının isimleri görülmektedir. Bu listeden, Rumların Giresun'u terk etmesiyle ticaret ve zanaat alanında ortaya çıkan boşluğun Türkler tarafından doldurulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim aynı odanın kayıtlarına göre 1933 yılında Giresun'da, 12 siva ve boyacı, 10 kunduracı, 20 çapulacı, 2 değirmen, 5 lokanta, 10 marangoz, 10 dülger, 10 camcı, 10 saatçi, 9 tenekeci, 5 bakırcı, 3 demirci, 25 fırın ve 2 bıçakçı faaliyet göstermektedir (GTSO 1933: 290). Tenekeci, bakırcı ve demircilerin kümelendiği yer olan Kazancılar çarşısı, bu yıllardan itibaren Giresun'un en işlek çarşılarından birisi olmuştur. Ancak, sokakta 1978 yılında yapılan yol genişletme çalışmaları Kazancılar Çarşısı için sonun başlangıcı olmuştur. Bu tarihte, şehrin en merkezi caddesi konumunda olan Gazi Caddesi'ne alternatif bir sokak açmak için Kazancılar Yokuşu'nda büyük bir kamulaştırma faaliyeti başlamış ve sokağın Millet Bahçesi tarafında yer alan dükkânlar tamamen yıkılmıştır. Esnafın ifadesine göre, yeni bir Kazancılar Çarşısı inşa edileceği sözü verilse de o gün bu gündür hiçbir gelişme olmamıştır.

Zamanla fabrikasyon üretimin yaygınlaşması, sentetik malzemelerden yapılan eşyaların fiyatları düşürmesi gibi nedenlerle bakıra olan talep azalmış, bakırcı esnafının işlerinde büyük bir azalma görülmüştür. Zaten zor şartlar altında çalışan bakırcı esnafı imalatı bırakmak zorunda kalmış ve pek çoğu dükkânını kapatmıştır.

Günümüzde imalat yapan sadece bir usta kalmıştır. Dövme tekniği ile güğüm ve ibrik imal eden Yaşar Konar, 1953 Giresun doğumludur. Mesleğe 1965 senesinde ustası Mehmet Soylu'nun yanında başlamıştır. Ustasının mesleği, Rum zanaatkârlardan öğrendiğini ifade etmektedir. Ustanın sözlerine göre, seksenli yıllara kadar çarşıda günde 300-400 kilo bakır satılmaktaydı. Günümüzde ise haftada en fazla 8-10 kilo satış yapılmaktadır.

Giresun'daki Son Bakır Ustası: Yaşar Konal

*Bakraç**Fındık Mangalı**Şerbetlik ve Maşrapa**Sipariş Üzerine Yapılan Bakır Kaplardan Bazıları*

Bakırcılıkta Kullanılan Araç ve İbrik Yapımı:

Dövme tekniği; tarihin ilk çağlarından bu yana hammadde, araçlar, gereçler ve yeni buluşlar dolayısıyla bazı gelişmeler göstermişse de özünde pek bir değişikliğe uğramamıştır. Bakırın fiziksel özelliğinden yararlanılarak sert bir zemin üzerinde, sert bir araçla darbelenerek şekillendirilmesi, dövme bakırcılığın esasını oluşturur (Arlı 1984: 19). Dövme yöntemi ile çalışmak için sert ve sağlam bir kütük, bu kütüğe saplanacak çeşitli biçim ve boyda örslerle metali dövcek çeşitli boy ve şekillerde çekiçler, körük, maşa ve makaslar dövme bakırcılıkta kullanılan başlıca araçlardır.

Ocaklar, tuğla ve taşlardan yapılarak çamurla sıvanır. Yerden yaklaşık 80 cm. yükseklikte ve 1, 5 metrekarelik bir yüzeye sahiptir. Ortasında kömür yakılan ve ısıtma işleminin yapıldığı ağız denen bir delik bulunmaktadır. Bu deliğin, 10 cm. kadar altında körüğün hava üfleyen metal borusu bulunur. Ocak, bakırları tavlama, parçaları birleştirirken kaynak yapmada ve kalay işlerinde ısıtmak için kullanılır. Ocağa hava üfleyerek kömürün kuvvetli

yanmasını sağlayan körük ise deriden yapılır (Arlı 1984: 20). Kazancılar çarşısında yer alan ocaklardan bir tanesi günümüze kadar gelebilmiştir. Yokuşun doğu tarafında yer alan bu ocak, oldukça harap durumdadır.

Bakırın biçimlendirilmesi için dövme işleminin üzerinde yapıldığı araçlara örs denilmektedir. Yapılacak işe göre çeşitli örsler kullanılmaktadır. Bunlar T örsleri, kaide örsleri, yuvarlak başlı örsler, L örsleri gibi adlarla anılır. Değişik yapıda ve büyüklükte olan çekiçler, örsün üzerinde şekil verilecek bakır parçasını darbelemeye yarar. Dövülen parçaları düzeltmek amacıyla dut ve gürgen gibi sert ağaçlardan tokmaklar yapılır. Dövme bakırcılıkta gerek tavlama gerekse kalaylama ve kaynak işlerinde sıcak parçayı tutmak amacıyla çeşitli boy ve şekilde kısaç denilen demir maşalar kullanılır. Ek yerlerini birbirine kenetlemek ve kaynak yapmak amacıyla dış açmaya yarayan makaslar kullanılır (Erginsoy 1978: 24).

Giresun'daki bakır atölyelerinde kullanılan araçlar şunlardır:

Örsler:

Dip örsü, tencere örsü, boğaz örsü, etek örsü, yanboğaz örsü, dip çukurlama örsü, omuz örsü, emzik örsü.

Çekiçler:

Nalbant çekici, pervaz çekici, perde çekici, kaynak çekici.

Makaslar:

Eğri makas, diş makas, düz makas, nakış makası.

Tokmaklar:

Dip çukurlama tokmağı, yan düzeltme tokmağı.

Diğer malzemeler:

Kordon makinesi, pergeller, kollu körük, kömür, kaynak.

Bakır Atölyesinde Kullanılan Malzemelerden Bazıları

İbrik Yapımı:

Bölgede “Giresun İbriği” olarak anılan ibriğin sap ve kapak düğmesi pirinç dökümden yapılır. Bölgede yer alan illerde daha çok güğüm yapılırken Giresun’da ibrik imalatı ön planda olup, Giresun ibriği, tüm Doğu Karadeniz Bölgesi’nde kullanılır (Belli-Kayaoğlu 1993: 211).

İbriğin diğer bakır eşyalara göre daha fazla emek ve ustalık gerektirmesi nedeniyle, bu bölümde sadece ibriğin yapım aşamaları anlatılacaktır.

Dövme bakırcılıkta kullanılan hammadde, külçe şeklinde Samsun’dan getirilir. Giresun’daki fabrikada, yapılacak olan işin cinsine göre değişik şekiller verilerek piyasaya sürülür. Günümüzde sadece güğüm ve ibrik yapılmaktadır. İbriğin güğümden farkı emzikli (lüle) olmasıdır. İbriğin, Giresun İbriği adı ile anılmasının en önemli nedeni, bölgede en çok Giresun’da yapılması ile ilgilidir.

Bir ibrik sekiz parçadan oluşur:

1. Taslak (Göğüs)	5. Menteşe
2. Boğaz (Boyun)	6. Düğme
3. Dip	7. Kulp
4. Kapak	8. Emzik

Taslak (Göğüs): İbriğin taslak kısmı önceden, daire şeklinde kesilen bakır levhanın, yarım daire şeklinde ikiye bölünmesi ve yarım dairelerin birine, konik bir görünüm verilerek kaynatılması suretiyle oluşturulurdu. Günümüzde fabrikadan hazır olarak alınmaktadır. Fabrikadan hazır olarak alınmış olan taslak kısmı, daha kolay işlenmesi için körükte ateşte 2-3 dakika tavlansak yumuşatılır.

Boğaz (Boyun): Düz levha şeklindeki bakırdan 15X30 cm boyutlarında bir parça kesilerek silindir şekline getirilir ve dış açarak körükte taslağa kaynatılır. Daha sonra uygun çekiçlerle ağzı genişletilerek form verilir.

Dip (Taban): Fabrikadan hazır olarak alınan taban genellikle 25-26 cm. çapında ve 7-8 cm. yüksekliğinde olup, sağlam olması için 0,8-0,9 mm. kalınlığında yapılır. Daha sonra dibi tokmakla ezilerek çukurlaştırılır ve ağzı, taslak kısmına uyacak şekilde daraltılarak şekil verilir. Kaynak işlemi, sağlam olması için dış açılarak yapılır.

Kaynak işleminin sağlam olması için dişler açılır. Dişler, birbirine takılarak örste ezilir ve körükte kaynatılır. Kaynak malzemesi olarak pirinç alaşımı tozu, eriyen çinko tozu, teneke ve tuzdan oluşan bir karışım kullanılır. Toz şekere benzeyen bu karışım, kaynak yapılacak yere yaklaşık bir cm. kalınlığında sürülür ve körükte kızarıncaya kadar tokmakla dövülerek kaynatılır.

Taslak ve dip kaynatılınca yavaş yavaş şekillenmeye başlayan ibrik, sonra saç yağı olarak bilinen asitin içine atılarak temizlenir. Ardından deterjanla yıkanır, kurutulur. Daha sonra şekil alması ve sertleşmesi için çekiçle iyice

dövülür. İbrik yüzeyinin iyice düzgünleştirilmesi için her aşamada perdahlama işlemi yapılır. Bu işlem, düz ağızlı perdah çekici ile parça yüzeyine eşit aralıklarla vurulmak suretiyle gerçekleştirilir.

Kapak Mentеше ve Düğme: Kapak, ibriğin boğazının büyüklüğüne göre yapılır. Yarım daire şeklinde kesilen bakır, huni haline getirilip, dış açılarak kaynatılır. Ardından sac yağı denilen asit tenekesinde temizlenerek, yıkanır. Kapağın altına, el ile pervaz takıldıktan sonra menteşenin düğmesi takılır. Kapağın üstündeki düğme, sarı dökümden yapılır.

Kulp: Sarı dökümden yapılan hazır kulp gövdeye yerleştirilir. 1990'lı yıllara kadar Giresun'da kulp imali, işlerin kötüye gitmesiyle bırakılmıştır. Günümüzde ise Kahramanmaraş'tan hazır olarak getirilmektedir.

Emzik (Lüle): Düz bakırdan yapılan emzik (lüle), içine kurşun dökülerek eğim verilir ve ucuna yüzük takılıp parlatılır.

Yukarıdaki işlemlerin aşama aşama tamamlanması ile son şeklini alan ibrik, kullanıma hazır hale gelir. Kalite kontrolü yapıldıktan sonra satışa sunulur.

Giresun İbriği

Kalaysız Giresun İbriği

Kalaylı Güğüm

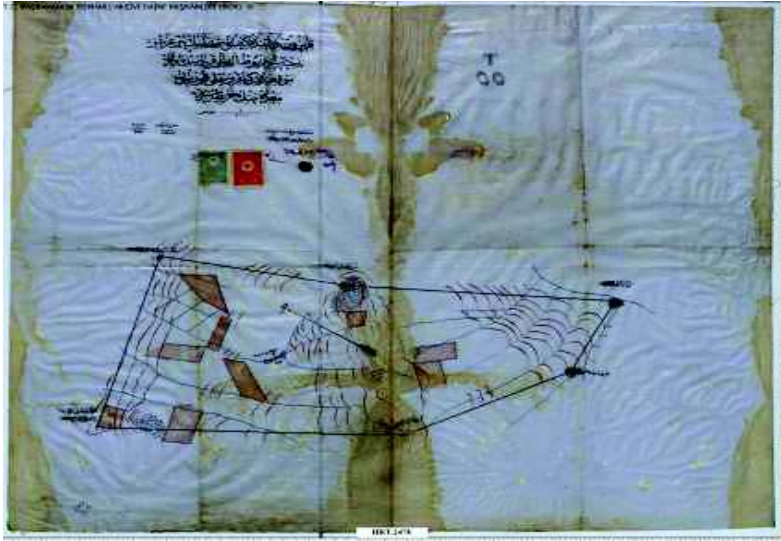
Kalaysız Güğüm

Sonuç:

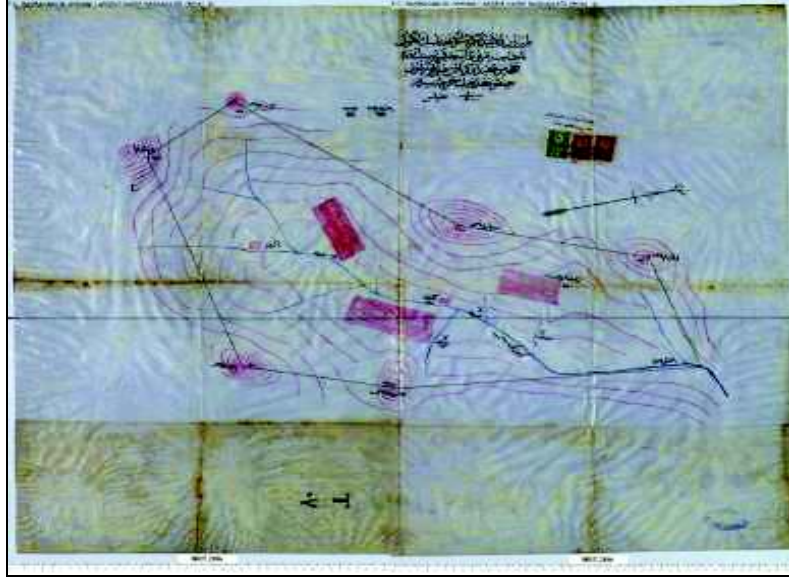
19. yüzyıla ait kaynak ve arşiv kayıtları incelendiğinde, Giresun'da zengin bakır madenlerinin yer aldığı, bu madenlerin işletilmesi için genellikle yabancı uyruklu kişi ya da gayri Müslimlere imtiyazlar verildiği görülmektedir. Çıkarılan bakır cevherinin kalhane adı verilen tesislerde işlenerek külçe haline getirildiği, kalhanelerin çevreye zarar vermesini önlemek için ruhsatnamesine özel şartlar konulduğu anlaşılmaktadır. Dereli İlçesi'ne bağlı Uzundere Köyü'ndeki kalhanenin bacası, sağlam durumda günümüze kadar ulaşmıştır.

Hammadde zenginliği, Giresun'da bakırcılık sanatının gelişmesini tetiklemiştir. 19. yüzyıl başlarından 20. yüzyılın son çeyreğine kadar Kazancılar Çarşısı olarak anılan sokakta, çok sayıda bakırcı esnafının faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Burada, başta "Giresun İbriği", "Giresun Tavası" ve "Fındık Mangalı" gibi değişik kap-kacaklar yapılmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde "Giresun İbriği" olarak bilinen ibriğin sap ve kapak düğmesi pirinç dökümden yapılır. Bu ibrik, sekiz parçadan oluşur.

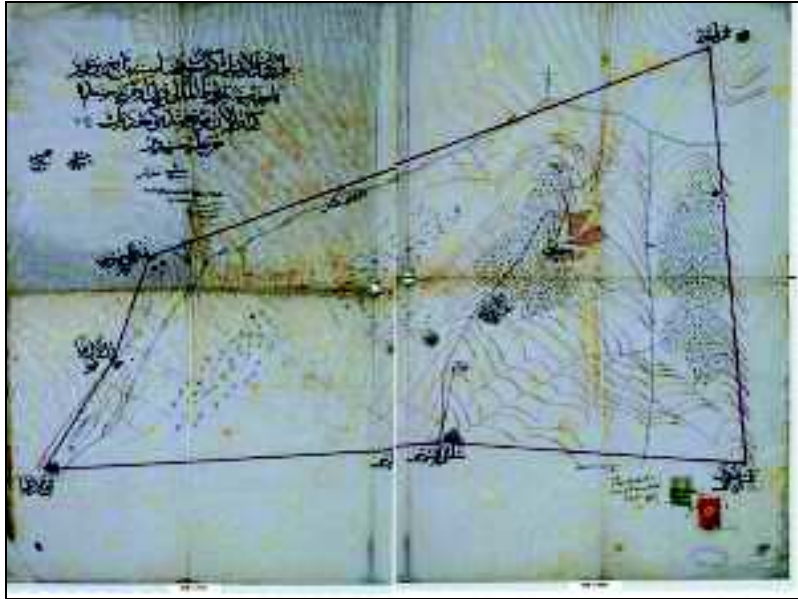
Değişik nedenlerle, 1980'li yılların başlarında tüm ülkede olduğu gibi bakır eşyalara olan talebin Giresun'da da azalmasıyla, ilde bakırcılık sanatı gerilemeye başlamış, Kazancılar Çarşısı'nda yer alan dükkanlar bir bir kapanmıştır. Çarşıda, günümüzde bakırcılık sanatını icra eden sadece bir usta kalmıştır. Bu usta, mesleğe çırak bulamadığı için kendisinden sonra Giresun'da bakırcılığın sona ereceğini belirtmiştir.

EKLER

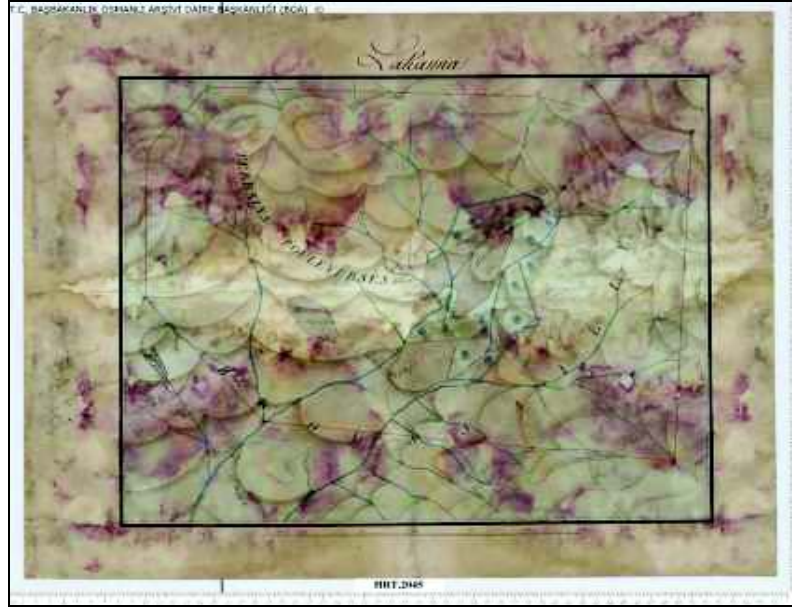
*Piraziz Nahiyesi'ne Bağlı Elmali Köyü'nün Oyrak Mevkii'ndeki Bakır ve Simli Kurşun Madeninin Haritası
(BOA, HRT. 2478)*

*Akköy Nahiyesi'ne Bağlı Eynesice Köyü'nün Derebahçe Mevkii'ndeki Bakır, Simli Kurşun ve Çinko Madenlerinin Haritası
(BOA, HRT. 2186)*

*Akköy Nahiyesi'ne Bağlı Elmali Köyü'nün Kirazalan Mevkii'ndeki Madenin Haritası
(BOA, HRT. 0941)*

Espiye Lahnas Bakır Madenin Haritası
(BOA, HRT. 2045)

KAYNAKLAR

- ARLI Mustafa: (1984). *Beypazarı'nda Dövme Bakırcılık*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Altunbay Mustafa, (2007). XVIII. Yüzyılda Espiye Madenleri, *Tarihi, Kültürel Özellikleri ve Gelenekleriyle Espiye Sempozyumu*, Espiye Belediyesi Yayınları, Ankara, s. 95-128.
- BELLİ Oktay - Kayaoğlu Günday: (1993). *Anadolu'da Türk Bakırcılık Sanatının Gelişimi*, Sandoz Kültür Yayınları, İstanbul.
- BEŞİRLİ Mehmet: (2009). "Tirebolu Kazası Harkköy Köyü Kükürtlü Bakır Madeninin İhalesi 1913", *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu*, (Ed. Gazanfer İLTAR), c. 1, Ankara, s. 391-405.
- EMİROĞLU Kudret: (1993). *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1874*, C. 3, Ankara.
- EMİROĞLU Kudret: (1995). *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1874*, C. 6, Ankara.
- IŞIK Ali: (2011). *Ey Gidi Giresun*, Ankara, Giresun Engelliler Gençlik ve Spor Kulübü Yayınları, Ankara.
- FATSA Mehmet: (2010). *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Giresun (Sosyal ve Ekonomik Hayat)*, Giresun İl Özel İdaresi Kültür Serisi, Ankara.
- KARAMAN Oktay: (2003). "XIX. Ve XX. Yüzyıllarda Giresun ile Çevresindeki Madenler ve Maden İşletmeciliği", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. V, Afyon.
- Cumhuriyetin On yılında Giresun 1923-1933, Işık Matbaası, Giresun Ticaret Ve Sanayi Odası, Giresun 1933.
- Yeşil Giresun Gazetesi (23 Aralık 1926)

Arşiv Belgeleri:

BOA., İMV, No: 7/51-52, 21 Rebiülahir 1303.

BOA., İMV, No: 30/63 23 Recep 1305.

BOA., DUİT, No: 17-3/12, 29 Rebiülahir 1336.

BOA, İ.ŞD., No: 975,5 Şubat 1872.

BOA, TTD, nr. 52, s. 387.

BOA, TTD, nr. 52, s. 760.

BOA, MAD, d, nr. 10115

BOA, HRT. 2478

BOA, HRT. 2186

BOA, HRT. 0941

BOA, HRT. 2045